

Eusebiu Camilar

Prefață

STEJARUL DIN BORZEȘTI

Povestiri eroice

Editura **BLASSCO**

CUPRINS

Prefață de <i>Mihai Gafița</i>	5
Când a venit Darius și a cerut pământ și apă	9
Vulturii de pe Cele Șapte Coline	21
Mircea cel Mare	34
Păduri înfricoșate	86
Zimbrul	95
Stejarul din Borzești	172
Vrancea	179
Liniștea vântului	197
Pulberi în mers	210
Vremea lui Ion Vodă	259

CÂND A VENIT DARIUS ȘI A CERUT PĂMÂNT ȘI APĂ

1

În timpuri vechi, pe pământul nostru, în afară de locuitorii daci statornici, și triburi rătăceau din loc în loc!

Să ne închipuim bunăoară șirurile de care cu coviltir, venind dintr-o zare, străbătând șesuri uscate, zile și săptămâni, și pierzându-se în altă zare. Deasupra lor, în înălțimi, stăruia o trâmbă uriașă de colb galben. Se auzeau sfâșietoarele mugete ale vitelor însetate, nechezăturile cailor, strigătele miilor de oameni, lătrăturile câinilor legați dinapoia carelor. Bărbați aspri mergeau călări în frunte. Din când în când își puneau mâna streășină, toropiți de dogoarea îngrozitoare. Așa mergeau, de săptămâni lungi, mereu către Apus. Deodată, iscoadele trimise înainte se arătau călări pe un dâmb, tipărite pe văzduhul roșu. Făceau semne din sulite și din coifuri. Întreaga omenire pribeagă se oprea: mai încolo nu se putea merge, căci pășunile căutate erau potopite de alt trib! Spre a-și face loc, trebuiau să se adune numaidecât bărbații viteji! Și așa, carele rămâneau singure, oastea urca dâmbul și stătea câteva clipe înmărmurită. Apoi se auzea un răcnet înfiorător. Copitele cailor cutremurau pământul. Dâmbul rămânea gol, numai dincolo de el se auzea în tot lungul nopții vuietul bătăliei. Așa își făceau loc pribegii. Oastea se întorcea în zori, oboșită și cu multă răritură. Carele porneau mai

departe și copleșeau valea largă. Se aprindeau focurile, în timp ce străji călări se vedeau tipărindu-se pe cer către tuspătru zările. Liniștea lor avea durată vântului, iar bucuriile durată ierburilor. Viața aceasta i-a făcut aspri, neînduplecați, și vestiți luptători. Aveau de cuceřit și de apărat totul, de la firul de iarbă și stropul de apă. Popasul lor dura până ce straja zărea într-un punct cardinal o trâmbă de colb.

2

Către aceste locuri și către acești oameni a urcat Herodot, în viața sa scursă între 484–431, înainte de timpul nostru. Călăuzit de o istovitoare sete de cunoaștere, marele istoric grec a urcat până la Marea Neagră sau Pontus Euxinus, cum i se spunea mării noastre pe atunci. Și-a făcut ochii roată spre depărtări. Și-a pus mâna streășină, să vadă și să scrie tot ce vede. Și a scris tot, în celebrele lui *Istorii*...

Astfel, în a patra carte, Herodot arată cum s-au neliniștit odată triburile din nordul Istrului¹, auzind că se apropie perșii, cu cel mai mare și mai vestit dintre regii lor, Darius, fiul lui Histaspes.

În jurul unei fântâni s-au adunat grabnic căpeteniile triburilor Taùrilor și Neùrilor. Au venit și căpeteniile Androfașilor și Melanhienilor. Apoi, niște călăreți au spintecat zărea dinspre aria galonilor. Și căpetenia ludinilor s-a arătat, și împreună cu ceilalți s-a mirat când s-a arătat ceata sarmașilor, îmbrăcați și ei și caii lor în plăci de fier strălucitoare. Toți erau gata de cuvântare. Deocamdată s-au mulțumit să ridice spre bărbi și să închine ulcioare cu apă rece.

Trebuia să mai vină, tocmai din Munșii Asfinșitului, de pe lângă râul Maris², mândrul și temutul rege al agatâșilor. A venit și acesta, îmbrăcat în veșmânt țesut cu aur, cu diademă de aur și sandale de aur. Ceilalți i s-au plecat.

¹ Dunărea.

² Mureșul.

— Fii ai vânturilor! a început cu trufie agatârsul. Înainte de a trece la rostul acestei adunări, vă rog să binevoiți a vă îndulci cerul gurii cu miere de la noi din Agatârsia...

Astfel zicând, a făcut semn însoșitorilor săi. Îndată s-au înfășiat pe talgere de aur faguri proaspeți. Pribegii au mușcat din faguri și de plăcere au plesnit din limbi. Agatârsul zâmbea de mare mândrie. Soarele îi fulgera în diademă. S-au înfășiat tipsii și tăvi cu podoabe de aur. Pribegii le priveau cu îndoială. Făceau chiar semne de dispreț față de lucirile metalului; ei erau fiii vânturilor și nu înțelegeau mândria acestui trufaș statornic! Ce preț avea viața lui și a seminției sale dacă prinseseră rădăcini și nu mai simțeau năvalnica bucurie a luptei necontenite pentru ierburi și adâncimea somnului cu pumnul sub cap, pe pământ fierbinte?

Hotărât, se aflau față în față două lumi. Și agatârsul îi privea lung. Zâmbea stins: ce fel de regi erau ei, dacă veșmintele lor miroseau a fum și nu știau cum să bea nici apa, nici vinul, decât din țestele prinșilor în luptă? Unii aveau la oblânc, ca semn al vitejiei și puterii, legături vechi de piei omenești!

— Fii ai vânturilor! a dat cuvânt agatârsul, în timp ce seara venea din păduri și întinderi. Faceți cum binevoiți, dar eu unul nu voi sări împotriva lui Darius, căci nu vreau să-mi stric liniștea! Dar oare de ce întârzie de la adunare Idantirsus al Scișilor?

Astfel zicând, agatârsul și-a pus mâna streășină, către adâncul depărtării dincotro tocmai se zărea colb în vâlmășag.

— Iată-I!... a strigat Neùrul.

— Frați din pustie! a strigat Idantirsus, descălecând. Ceasul încercării se apropie...

— Să se apropie! a răspuns agatârsul cu răutate. Noi avem de gând să ne vedem de liniștea noastră!

Idantirsus i-a privit lung, pe rând. A înțeles că agatârsul spunea adevărul, că adică dacii și scișii vor rămâne singuri în fața puhoiului persan de aproape un milion...

— Atunci, cu bine... a rostit scitul. Dacă-i pe-atât, dacă mă lăsați singur, voi dovedi că și fără voi nu pier! Cu bine, fii ai vânturilor...

Și-a întors calul. S-a îndepărtat cu ceata sa și cu triburile de pământeni Daci. Era crunt sub coif Idantirsus!

— Nu te îngrijora, rege al sciților, a dat cuvânt Scopazis, căpetenia de credință.

— Nu te îngrijora! a spus și o căpetenie a dacilor. Vom lupta după exemplul bunicilor mei, daci statornici de multe secole pe aceste locuri: vom seca și vom otrăvi fântânile! Vom da foc pădurilor și câmpiilor! Astfel, oștile cotropitoare se vor măcina clipă de clipă, de sete și foame, luptând doar cu umbrele noastre, căci mereu ne vom feri din calea lor!

I-a plăcut lui Idantirsus cuvântul dacului!

Deci, cum au ajuns în tabere, a făcut semn din sabie în jos, către Istru.

Pe celălalt mal al fluviului se și zăreau focurile persane.

Un neînchipuit vuiet arăta că dușmanii poposesc înainte de a zvârli pod peste fluviu.

3

Darius cotropitorul nu venea asupra acestor pământuri dintr-o ambiție deșartă, nici din setea de mărire: venea și-ntr-o răzbunare pentru o înfrângere, dar și atras de bogățiile extraordinare ale Daciei!

După ce stropșise Babilonul, venise neconținut, târând după sine un milion de oameni. Pe mări pluteau neconținut spre aceste locuri șase sute galioane. Cum a ajuns la Bosfor, Darius a dat poruncă arhitectului Mandrocles din Samos să arunce peste strâmtoare pod. Au trecut în Tracia. Au străbătut-o. Ajungând la apa Istrului, Darius a poruncit grecilor din Ionia, care-l urmau, să alcătuiască pod de vase.

— Vai de voi, daci și sciți! spunea el, uitându-se peste fluviu.

— Nu te grăbi, rege! i-a întors cuvânt înțeleptul sftenic Gobrias. După cât îi cunosc eu pe daci și după veștile aduse de iscoade, numai ușor n-are să ne fie...

Darius a scrâșnit. A spumegat ca uraganul asupra mării. S-a liniștit, cunoscând bunăcredința și înțelepciunea sftenicului. Pe sub ochii săi crunți au trecut pedestrimile și călăreții. Pe urmă au dat buluc pe pod adunăturile de catări, asini, care cu poveri.

Înainte de a porni în drumul cotropirii, Darius și-a strâns laolaltă căpeteniile. Le-a tot vorbit despre faima și mândria imperiului persan; despre prăzile de război ce le aveau înainte. Dar inima năvălitorului nu bătea cum trebuie! Îi era rușine că acum, după ce cucerise lumea, amestecând cu pulberea cele mai puternice oști, tremura ușor în fața necunoscutului dacic... Totuși își ținea firea. După ce a gândit adânc, a cerut să i se aducă o curea. I s-a adus. Darius a făcut pe ea șasezeci de noduri! L-au întrebat căpeteniile ce rost aveau nodurile acelea. El a răspuns:

— Aceste șasezeci de noduri înseamnă șasezeci de zile! Mă duc în necunoscut! Vă rog deci, pe voi, grecilor de la Ionia, să rămâneți aici, să păziți podul! Începând de azi, în fiecare zi, seara, să desfaceți câte-un nod, astfel însemnând trecerea zilelor! Și dacă în șasezeci de zile nu mă întorc, să desfaceți podul și să vă întoarceți pe la casele voastre, în Ionia, căci va însemna că eu, Darius, am fost înfrânt și ca pulberea m-am risipit...

Astfel zicând, Darius a pornit. Târa după sine pedestrimi încercate și cavalerii neîntrecute. Cu cât înaintau, ura lui Darius creștea, dorul de luptă îl secătuia. A dat oștirilor semn de desfășurare. S-a repezit în frunte, cu spada ridicată, când a deslușit înainte, departe, un pâlcc de umbre. Însă umbrele s-au făcut nevăzute, ca umbrele. Câmpiile au prins a arde. Soarele bătea înspăimântător. Rezervele de apă erau pe sfârșite. Fântânile erau secate, otrăvite sau astupate. Oștenii deznădăjduiți se îngărădeau

la râuri, cucerind un strop de apă cu prețul vieții. Și iar se arăta pâlcul de umbră. Darius iar se repezea înainte, însă afla numai pustia goală și arsă.

În vremea asta, Idantirsus însoțit de Scopazis, Taxaces și de vestiții conducători ai dacilor, se trăgeau tot mai în adâncul pustiei. Lăsau în urmă câte un pâluc de oșteni, cu poruncă să aștepte dușmanul până la o bătaie de săgeată. Cum ajungeau perșii la depărtarea hotărâtă, ei se prefăceau că fug, dar cum își porneau caii în galop, trăgeau din arcuri peste umăr, semănând groaza și moartea în rândurile următorilor. Au tot înaintat perșii, astfel amăgiți de iscusitul Idantirsus. Zilele treceau ca apa. Țara din fața lor era mai înfricoșătoare, mai arsă. În sfârșit, cam pe când Ionienii rămași la pod desfăcuseră poate al treizecelea nod, Darius a primit veste de la iscoade că dacii și sciții sunt aproape, gata să primească lupta...

Darius s-a închinat către zeii focului. Taberile lui toată noaptea s-au frământat, ascuțindu-și armele. S-au și repezit înainte, într-un geamăt, dar au văzut și de data asta că și săgețile lor, și lăncile aruncate, și pietrele din praștii străbat umbrele, căci Idantirsus și ai săi făcuseră cale întoarsă încă de la începutul nopții. Înăbușit de ură, Darius a trimis acest cuvânt către Idantirsus și căpeteniile Dacilor:

Tu, cel mai ciudat dintre toți oamenii, de ce fugi? Dacă te socoți destul de tare spre a te lupta cu mine, luptă-te odată! Iar dacă te știi slab, adă-mi mie, stăpânul tău, pământ și apă...

Și au dat răspuns Idantirsus și căpeteniile dace:

O, persane, află! Niciodată n-am fugit de teama cuiva, și nici acum nu fug, ci pribegesc așa cum pribegesc și în timp de pace! De ce nu lupt cu tine? Ia aminte: noi nu ne temem că ne vei cuceri cetățile și pământurile cu semănătură, căci n-avem nici

cetăți, nici pământuri semămate! Deci, neavând nici de unele, nici de altele, de ce ne-am lua la luptă? Află, însă, că avem și noi niște locuri statornice: mormintele părinților noștri! Încercați și le aflați, și îndrăzniți și jefuiți-le, și atunci veți vedea cum știm noi lupta! Acesta este răspunsul nostru! În ce privește pământul cerut și apa cerută, n-avea nici o grijă, căci îți voi trimite la timp tot ce îți se cuvine! Dacă te socoți stăpân peste mine, îți și spun de pe acum: plângi mai bine, o, rege, și te cutremură!

În vremea asta nodurile de la curea scădeau. Darius se gândea la întoarcere. Și vrând Idantirsus și căpeteniile dacilor să-i macine oastea, întrebunțau fel de fel de viclenii, să-l mai întârzie în pustie. Ici-colo lăsau ocoale și staule pline, ca vrăjmașii să mai aibă cu ce-și amăgi foamea.

Strașnic s-au mirat perșii, într-o noapte, auzind neînchipuită larmă într-o tabără a dacilor! Întrebând Darius ce se întâmplă, tot înțeleptul Gobrias i-a dat răspuns:

— Vrăjmașii noștri se joacă fugărind un iepure...

A scrâșnit Darius, dar a tăcut, înțelegând până în adânc ce vor să arate dacii, că adică și el va fugi ca iepurele... În sfârșit, când moartea și descurajarea măcinau perșii mai tare, Idantirsus și-a adunat căpeteniile. După sfat lung, au trimis lui Darius sol, purtând cu sine o pasăre, un șoarece, o broască și cincisăteți...

— Iată, în sfârșit... a strigat bucuros Darius, citind semnele tocmai pe dos. Iată, acești pământeni se predau, cu pământul și apa lor! Oare nu trăiește șoarecele pe pământ și nu se satură ca omul? Nu trăiește broasca în apă? Și, deci, nu-i așa că prin semnul ei predau apele Daciei? Oare pasărea nu seamănă cu calul, prin puterea ei de fugă? În ce privește săgețile, se știe doar că prin ele se predau armele!

Însă s-a ridicat de la locul său tot înțeleptul Gobrias. A cuvântat astfel:

— *Nu te bucura, o, Darius, ci întristează-te mai curând! Ai binevoit a citi semințele tocmai cum nu trebuie. Iată cum le citești eu: Dacă nu veți zbura de pe la noi ca păsările, o, perși! Dacă nu vă veți preface în șoareci, în fundul pământului să vă ascundeți, în broaște, dacă nu vă veți preface, să vă ascundeți în adâncul mălurilor; veți cunoaște puterea săgeților noastre, și niciodată n-o să vă mai întoarceți de unde-ați pornit! Luați aminte...*

Văzând bine că Gobrias citise adevărul, Darius s-a gândit la fugă, dându-și seama că niciodată nu se va putea lupta cu pământeni Daciei. A coborât la Istru, părăsindu-și bolnavii și răniții...

Astfel a pățit-o Darius cotropitorul, când a venit pe la noi să ceară pământ și apă! Pe cei căzuți în lupte, dacii și scitii i-au îngropat cu deosebită fală, adică așezați pe cai și înarmați cu armele, și au ridicat deasupra lor dâmburi înalte de pământ spre amintire.

4

Mai târziu, după întâmplarea cu Darius, s-a stropșit asupra Daciei alt cotropitor îngâmfat, Lisimachos al Macedoniei. Dacii viețuiau în liniște și muncă, fără să poftescă să-și arunce venin din ochi peste hotar străin.

A fost zdrobit și Lisimachos, iar fiul său, Agatocles, prins în luptă. Comandantul dac Dromichetes l-a trimis însă pe Agatocles înapoi acasă, părintelui său, deși acesta îi pustiise țara. Ba, la ducere, l-a încărcat cu daruri nenumărate.

Drept aceea, îngâmfatul Lisimachos a adunat și mai tare oaste, o sută de mii de oameni! Iar s-a repezit asupra dacilor! De data asta însă și dacii s-au gândit la străbuni și la strategia lor! Au dat și ei foc semănăturilor! Au astupat și ei fântânile sau

le-au otrăvit! Oștile cotropirii piereau urmărind zadarnic pâlcuri răzlete! După un timp, ajunsă la capătul puterii și răbdării, inima lui Lisimachos crăpa! Însă, pe când se pregătea poate să-și ia tâlpășița peste Istru, dacii lui Dromichetes ca din pământ au răsărit! L-au înconjurat! L-au supus ascuțișului nimicirii!

Lisimachos și-a plecat trufia!

Și-a întins repede brațele să primească lanțul sclaviei!

Însă Dromichetes i-a zâmbit.

L-a petrecut chiar, la cetatea Helis.

L-a poftit la masă...

Mirat se uita Lisimachos, mai mirate se uitau căpeteniile lui!

Și s-a întins, în cetatea Helis, pe malul Istrului, la umbră, întâi o masă aleasă, cu farfurii de aur. Și s-au adus și linguri de aur.

Macedonenii și-au făcut ochii mai mari, când bucătarii și paharnicii au prins a căra mâncăruri rare și vinuri scumpe. Se uitau mai mirați, cum alături de masa lor se întindea o masă simplă de lemn, cu strachini de lemn. Lângă pocalele de lemn s-au adus vase de lut ars pline cu apă. Ca bucate, au fost aduse doar dăraburi de pită...

— Poftim și ospățați! a dat cuvânt Dromichetes către Lisimachos, arătându-i masa cea scumpă.

S-au așezat năvălitorii la masa scumpă! Dromichetes și ai săi la cea săracă.

Și pe când macedonenii cărau la gură mâncărurile și băuturile, Dromichetes s-a ridicat și a cuvântat astfel:

— Binevoiește, Lisimachos, părinte al meu, și spune-mi: „Care din aceste două mese e mai bogată: a noastră sau a voastră?”

— De bună seamă că a noastră! a dat Lisimachos răspuns, neînțelegând tâlcul.

— Dacă-i așa, bunule părinte, binevoiește și-mi răspunde la altă întrebare: „Dacă masa voastră e mai bogată, ce căutați în sărmanul pământ al dacilor? De ce nu vă mulțumiți cu bogăția

voastră? De ce veniți și ne stricați sărmanele câmpii și așezări?
 Resp. O, părinte al meu, îmi poți da răspuns la întrebarea asta?*

Lisimachos a înghițit în sec. Și-a plecat în jos obrazul bine biciuit cu acest cuvânt. S-a ridicat. Și-a cerut iertare. A făgăduit că niciodată nu va mai cotropi pământuri. Ba, după cum arată scrierile, i-ar fi înapoiat lui Dromichetes cetățile luate la năvălirea dintâi! Alte cărți spun că s-au și înnemurit, Dromichetes luând de soață pe fata lui Lisimachos.

Așa a pățit-o îngâmfatul, când a trecut Istrul a doua oară!

5

După cum tot scrierile mărturisesc, dacii cu o mână țineau plugul, cu cealaltă spada! Erau neîntrepuți arcași. Ca ploaia curgeau săgețile lor otrăvite în venin de viperă! După cum se spune în cărți, și îndeosebi după cum spune Herodot, ei credeau că sufletul nu are moarte. Se închinau cerului albastru. Erau aprigi la petreceri, temuți băutori de vin, și poate de aceea coborau *polisteii*, vestiții preoți ai zeilor Zamolxis și Gebeleizis, tocmai de pe înălțimile de la *Cogaion*¹ să-i pedepsească. Le aminteau palizii sihaștri că, dacă voiau să ajungă în închipuita lume de apoi, trebuie să se uite la vin cu scârbă, să nu ia carne în gură, ci numai poame! Ascultau dacii, cu capetele plecate, dar îndată după plecarea lor, viața intra în curgerea firească; petreceau mai avan, până se trezeau iar într-un târziu cu sihaștrii palizi...

Judecând mai adânc, putem vedea în felul de viață al strămoșilor noștri un simțământ de vremelnicie, căci tot ce era azi liniște și așezare, mâine se spulbera în flăcări sau sub copitele călărimilor cotropitoare.

Vor fi văzut năvălitorii, de bună seamă, ciudata săgetare a furtunilor, unul din cele mai grandioase spectacole ale antichității.

¹ Numele unui munte aflat, probabil, în Moldova de azi.

Cum se arătau furtunile din depărtările mării sau dinspre munți, arcașii daci se strângeau într-o alcătuire compactă. La un semn porneau strigătele împotriva furtunii! Din arcuri fășneau mii și mii de săgeți, pierzându-se în înălțimea văzduhului, amestecându-se cu trăsnetele, cu fulgerele și cu bubuiturile tunetelor! Așa credeau ei că-l ajută pe marele Gebeleizis, zeul seninătății și luminii, să biruiască în lupta cu întunericul!

Când dacii aveau de trimis solie către Zamolxis, de obicei se alegea feciorul cel mai frumos și era aruncat în sus în așa fel, încât să cadă drept în sulțile ridicate! Cel ce nu pieria la prima aruncare, era izgonit din obște, căci se credea că marele zeu n-a vrut să-i dea intrare și loc în împărăția vieții fără sfârșit.

Disprețul de moarte al dacilor era uimitor și-i făcea de neînvinși!

Istrul, fluviul cel mare, era drumul din milenii al negoțului. Se spune că expediția argonauților n-ar fi mers să caute lâna de aur numai la legendara Colhida, în Caucaz, ci ar fi apucat în sus, pe Istru și pe alte râuri, către inima Daciei, poate la Abruttus, și că s-ar fi înapoiat prin Adriatica. Navele elinilor urcau pe Istru până la cetățile dace, aducând vase scumpe, vinuri vestite din Elada, stoffe și arme, și luând în schimb aur, dar mai cu seamă sclavi. Drumuri de comerț coborau pe râurile Pyrethus¹ și Tyras² și pe altele, tocmai de la neamurile Nordului. Cetatea elină, Tomis, împreună cu cetățile vecine erau artere puternice prin care pulsa viața și civilizația.

De neîgăduit este că grecii de pe țărmurile pontice au avut înrâurire asupra triburilor dace. Ciobanul dac, călărețul de pe meleagurile Sciției Mici³ s-au șlefuit la fire în contact cu toată bogăția de civilizație veche de mii de ani, adusă de coloniștii din Milet⁴. Cetățile Tomis⁵ și Callatis⁶ excelau în opere monumentale.

¹ Prutul de azi.

² Nistrul de azi. Se varsă în Marea Neagră, lângă străvechea cetate Tyras – Cetatea Albă.

³ Dobrogea de azi, numită pe latinește Scitia Minor.

⁴ Cetate grecească din Asia Mică.

⁵ Constanța de azi.

⁶ Mangalia de azi.